

Erfgoed Brussel

40

Lente 2026



U

Dossier

**ART DECO,
RESOLUUT MODERN**



Privétuinen in het interbellum

De evolutie van een beschermingsbeleid

CATHERINE LECLERCQ

VERANTWOORDELIJKE LANDSCHAPPEN EN NATUURLIJK ERFGOED, URBAN.BRUSSELS

NVDR

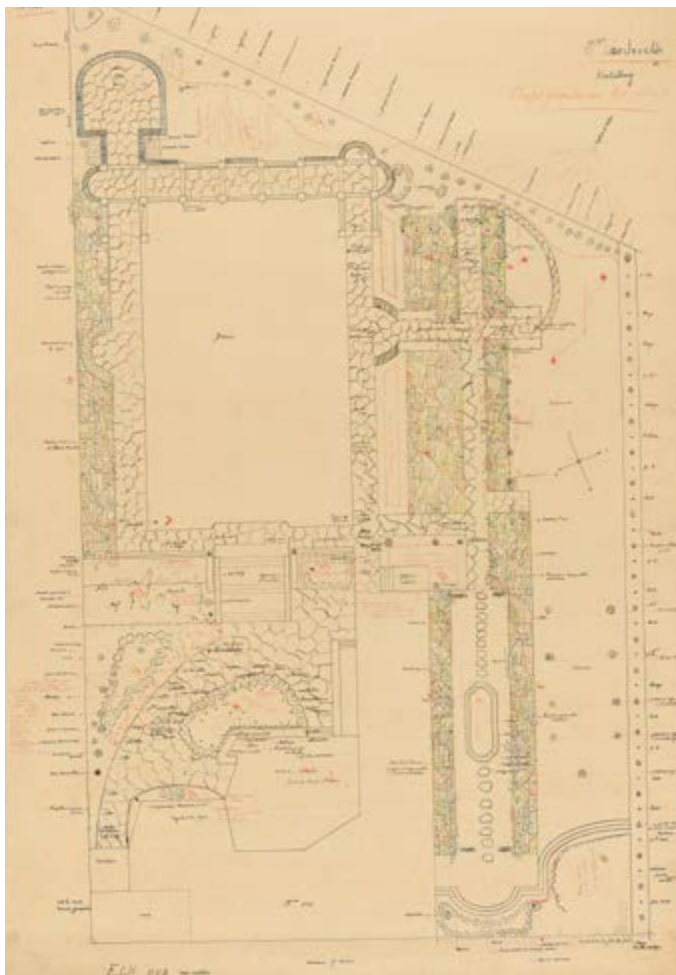
Aansluitend bij het vorige artikel ligt de focus in deze bijdrage op de tuinen van woningen. Een analyse van de beschermingsbesluiten geeft aanleiding tot enkele interessante observaties over de evolutie van het beschermingsbeleid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.



Als we de vraagstelling over de art-decostijl in tuinaanleg verruimen naar die van privétuinen uit het interbellum in het Brussels gewest, dan stellen we vast dat slechts een klein aantal daarvan wettelijk beschermd is. De meeste art-decowoningen zijn gevrijwaard zonder hun groene omkadering. Sommige tuinen werden in de bescherming opgenomen, als monument of als landschap. Een heel klein deel is alleenstaand beschermd, omwille van hun intrinsieke waarde. Ten slotte zijn er ook nog een aantal die niet beschermd zijn, maar waarvan archiefgegevens de erfgoedwaarde bevestigen.

Een tweede observatie is dat een tuinontwerp zelden deel uitmaakt van de bouwvergunningsaanvraag. Dit kan verklaren waarom er in het verleden weinig aandacht was voor privétuinen bij de vrijwaring of opname op de bewaarlijst. Bovendien roept het ontbreken van plannen niet alleen vragen op over het ontwerp en de auteur ervan, maar ook over de datum waarop de tuin werd ontworpen. En ten slotte stelt zich de vraag in hoeverre de tuin in zijn huidige toestand nog overeenkomt met zijn oorspronkelijke staat. Vegetatie is nu eenmaal levende materie.

Archieven van architecten en landschapsarchitecten kunnen directe en indirecte informatie verschaffen over de ontwerper, het ontwerp en de beplanting. Iconografische documenten vormen een andere belangrijke bron, zoals blijkt uit onderzoek in het dossier van de tuin van het Museum Van Buuren. Ook foto's uit een familiealbum kunnen helpen om de evolutie van een tuin te begrijpen. Historische luchtfoto's tonen dan weer de structuur van tuinen en zijn bijzonder nuttig om de evolutie van de aanleg en beplanting in kaart te brengen. Ten slotte kunnen via veldonderzoek de materiële sporen van het oorspronkelijke ontwerp teruggevonden worden en een inventaris opgesteld van de aanwezige planten- en boomsoorten, om de authenticiteit en de evolutie van de bestudeerde tuin te bepalen.



AFB. 1
J. Buysens, tuinontwerp, 1934 woning A. Vandevelde, Jacques Sermonlaan, Ganshoren (© CIVA Collections, Brussels).

GEVRIJWAARDE TUINEN (IN CHRONOLOGISCHE VOLGORDE VAN AANLEG)

WONING A. VANDEVELDE EN TUIN

BBHR van 16/07/2015 houdende bescherming als monument van bepaalde delen van het huis A. Vandevelde en zijn tuin gelegen Jacques Sermonlaan 25 te Ganshoren

Het huis werd gebouwd voor Aimé Vandevelde volgens de plannen van Antoine Pompe (en verbouwd door A. en Y. Blomme). De bouwvergunning werd aangevraagd in 1922 en de plannen voor de tuin werden in 1934 ondertekend door Jules Buysens.



AFB. 2
Tuin van woning A. Vandevelde, Jacques Sermonlaan, Ganshoren, 2023
(E. Stoller, 2023 © urban.brussels).

Landschapsarchitecten van het interbellum

Jules Buysens (1872-1958), een belangrijke figuur onder de landschapsarchitecten van het interbellum, was verantwoordelijk voor de tuinen van de Wereldtentoonstelling van 1935 en oprichter van de vereniging en het tijdschrift *Le nouveau jardin pittoresque* (1913-1940). Hij ontwierp talrijke openbare en privétuinen. Tot zijn opmerkelijkste openbare werken behoren onder meer de Jean Massarttuin en het Ossegempark. Jules Janlet (1880-1973) was een pionier van de moderne, 'regelmatige' tuin in België, waarbij hij de architecturale discipline combineerde met een gevoel voor planten. Hij is minder bekend dan Buysens, maar vertegenwoordigt een andere, meer sobere en verfijnde benadering van de moderne landschapsarchitectuur. Vandaag is hij vooral bekend om de Armand Steurssquare, een meesterwerk dat geometrie en natuur op harmonieuze wijze samenbrengt. Louis Van der Swaelmen (1883-1929) werkte mee aan de aanleg van de tuinwijken Floréal - Le Logis en de Moderne Wijk.

Het is een bijzonder geslaagd werk, waarin architectuur en natuur op harmonieuze wijze met elkaar in dialoog gaan. De achtergevel van het huis, die de illusie wekt van een groot Engels landhuis, wordt omgeven door typische vegetatie: struiken sieren de voet van de gevels, een groot terras van plavuizen in hardsteen wordt geflankeerd door verschillende beplante zones. Vormgesnoeide taxusbomen omlijsten een brede trap die naar het tweede deel van de tuin leidt, dat bestaat uit een gazon. Deze trap is gedeeltelijk opgebouwd uit tegels van zand- en hardsteen. Aan de uiteinden wordt de trap gemarkeerd door coniferen en aan de voet staan twee in bolvorm gesnoeide buxusstruiken. Een groot rechthoekig gazon, met op elke hoek een taxusboom, beslaat het midden van het perceel; het wordt in het noorden en zuiden omzoomd door een recht pad van zandstenen tegels. Het derde deel van de tuin wordt ingenomen door een klein half rond paviljoen, dat tegen de tuinmuur is aangebouwd. De gebogen vorm wordt benadrukt door witgeschilderde bakstenen pilasters met kapitelen van hardsteen, die in de voorgrond zijn geplaatst. Een terras van grestegels vult de ruimte tussen de pilasters en het paviljoen. In het midden van dit terras is een ronde opening waarin een opmerkelijke Noorse esdoorn gedijt (AFB. 1 en 2).

HUIS DANCKAERT EN TUIN

BBHR van 07/07/2016 tot bescherming als monument van de totaliteit van het hotel Danckaert en een deel van zijn tuin, gelegen Meyerbeerstraat 29-33 te Vorst.

BBHR van 02/05/2016 tot bescherming door uitbreiding als monument van het westelijke deel van de voormalige tuin van het hotel Danckaert, gelegen Meyerbeerstraat 35 te Vorst.

Het pand in de Meyerbeerstraat werd in 1922 ontworpen door architect Jean-Baptiste Dewin in opdracht van ingenieur Jean Danckaert, industrieel en eigenaar van een fabriek voor werktuigmachines in Anderlecht. Het domein strekt zich uit langs de Meyerbeerstraat en de Onderlinge Bijstandstraat en omvat een driegevelwoning, een rozentuin en een tuin van meer dan 30 are, achteraan gelegen langs de Onderlinge Bijstandstraat.

Het is een eenvoudige, open siertuin, met een tracé dat begint aan de uiterste oostkant van de rozentuin en dan de vorm aanneemt van



AFB. 3
Rozentuin van villa Danckaert, Meyerbeerstraat, Vorst
(E. Stoller © urban.brussels).



AFB. 4
Tuin van Huis Wielemans, Defacqzstraat, Brussel
(E. Demelene, 2024 © urban.brussels).

een hoefijzer, dat zelf onderverdeeld is in een achthoekige promenade en een boogvormige uitbreiding. Dit tracé werd destijds ontworpen om een coherent kader te creëren op de schaal van het huis (**AFB. 3**).

De tuin wordt omzoomd door hoogstambomen en struiken. Deze bomenrij met uiteenlopende soorten (esdoorn, linde, populier en rode beuk) zorgt voor een intiem karakter en schermt het domein af van de stedelijke omgeving.

Hoewel de naam van de ontwerper van de tuin in geen enkel archiefdocument voorkomt, is het zeer waarschijnlijk dat het architect Jean-Baptiste Dewin zelf is, aangezien hij ook andere tuinen heeft ontworpen voor gebouwen waarvan hij de architect was. Kenmerkend zijn de verbanden tussen interieur en exterieur, zoals de glas-in-loodramen met voorstellingen van kersen en bladeren die verwijzen naar de kersenboom in de tuin. Een echo van de rozentuin is terug te vinden in het rozenmotief in de decoratieve omlijsting van de schouw in de eetkamer. Bovendien doet de compositie van de tuin zelf, met zijn duidelijk vormgegeven wandelpad, ook denken aan de decoratieve stijl van Dewin, met name zijn gestileerde bloemen.

HUIS WIELEMANS EN TUIN

BBHR van 22/09/1994 tot bescherming als monument van de totaliteit van het Hotel Wielemans en een deel van zijn tuin, gelegen Defacqzstraat 14 te Brussel.

Dit gebouw is geïnspireerd door de Spaans-Arabisch architectuur en werd in 1925 ontworpen door Adrien Blomme voor Léon Wielemans en zijn echtgenote. De tuin werd eveneens aangelegd naar Spaans-Arabisch model, waarin water een prominente rol speelt in de vorm van fontein, bassins, geulen en afvloeiingen.

Er bestaat geen door de architect ondertekend plan voor deze tuin, maar alles wijst erop dat Blomme deze heeft ontworpen vanwege de sterke band tussen de tuin en het gebouw! (**AFB. 4**).

VILLA LES HÊTRES MET TUIN

BBHR van 10/02/2022 tot bescherming als monument van de totaliteit van de villa Les Hêtres gelegen Kasterlindenstraat 69 te Sint-Agatha-Berchem evenals als landschap de totaliteit van zijn park.

De Villa *Les Hêtres* werd in 1927 gebouwd door Emile De Boelpaep in opdracht van Paul Koninckx, mede-eigenaar van de koloniale firma 'Gérard Koninckx Frères', gespecialiseerd in de import van fruit uit Belgisch Congo. De villa staat op enige afstand van de weg, in een park van bijna een hectare. Het park heeft een voor die tijd typische inrichting: er lopen verschillende lusvormige wandelpaden doorheen en er bevinden zich opmerkelijke boom- en plantensoorten, zoals blauwe Atlasceders, een araucaria, magnolia's, grote azalea's en nog tal van andere soorten. Een waterpartij met een

1. zie artikel in dit nummer pp. 126-141

2. "hecht veel belang aan stedenbouw en tuinen, zonder deze echter los te koppelen van de architectuur." Courtois, R., Heck, M., 'Adrien Blomme: Travaux d'architecte', Société Centrale d'Architecture de Belgique (SCAB), Brussel, 1978.

VENTE PUBLIQUE
d'une Très Belle et Luxueuse
PROPRIÉTÉ
· Les Hêtres ·
avec **VILLA et PARC MAGNIFIQUES**
GARAGES et NOMBREUSES DÉPENDANCES
(Ecuries - Tennis - Chenil - Chalet - Rotonde - Serres - Etc...)
de 1 Ha. 16 a. 95 ca.
à **BERCHEM SAINTE-AGATHE, rue Kasterlinden. 69**
(A 1 KILOMÈTRE DE L'AUTOSTRADÉ)

Le Notaire Lucien CARLY, résidant à Ixelles, 30, Chaussée de Vleurgat, à ce commis par jugement du Tribunal de Première Instance à Bruxelles, en date du 6 juin 1956, vendra publiquement, sous la présidence de Monsieur le Juge de Paix du Second Canton de Bruxelles, à ce spécialement désigné, en la (SALLE A), de la Salle des Ventes par Notaires, 23, rue du Nord, à Bruxelles, le bien ci-après décrit et figuré :

Commune de Berchem-Sainte-Agathe

Plan de Rez-de-Chaussée
Echelle 1/100

Commune de Berchem Sainte-Agathe

Une Très Belle et Luxueuse PROPRIÉTÉ, désignée **Les Hêtres**, avec villa, parc, garages et nombreuses dépendances, sis 69, RUE KASTERLINDEN. Cette propriété présente, à la rue, un développement de façade d'environ 25 mètres. Elle est comprise au cadastre section A, n° 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2723, 2724, 2725, 2726, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2732, 2733, 2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2756, 2757, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771, 2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 2789, 2790, 2791, 2792, 2793, 2794, 2795, 2796, 2797, 2798, 2799, 2800, 2801, 2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808, 2809, 2810, 2811, 2812, 2813, 2814, 2815, 2816, 2817, 2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855, 2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2868, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2877, 2878, 2879, 2880, 2881, 2882, 2883, 2884, 2885, 2886, 2887, 2888, 2889, 2890, 2891, 2892, 2893, 2894, 2895, 2896, 2897, 2898, 2899, 2900, 2901, 2902, 2903, 2904, 2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929, 2930, 2931, 2932, 2933, 2934, 2935, 2936, 2937, 2938, 2939, 2940, 2941, 2942, 2943, 2944, 2945, 2946, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956, 2957, 2958, 2959, 2960, 2961, 2962, 2963, 2964, 2965, 2966, 2967, 2968, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2987, 2988, 2989, 2990, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2996, 2997, 2998, 2999, 3000, 3001, 3002, 3003, 3004, 3005, 3006, 3007, 3008, 3009, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3017, 3018, 3019, 3020, 3021, 3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027, 3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052, 3053, 3054, 3055, 3056, 3057, 3058, 3059, 3060, 3061, 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078, 3079, 3080, 3081, 3082, 3083, 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3124, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3140, 3141, 3142, 3143, 3144, 3145, 3146, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185, 3186, 3187, 3188, 3189, 3190, 3191, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196, 3197, 3198, 3199, 3200, 3201, 3202, 3203, 3204, 3205, 3206, 3207, 3208, 3209, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214, 3215, 3216, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3225, 3226, 3227, 3228, 3229, 3230, 3231, 3232, 3233, 3234, 3235, 3236, 3237, 3238, 3239, 3240, 3241, 3242, 3243, 3244, 3245, 3246, 3247, 3248, 3249, 3250, 3251, 3252, 3253, 3254, 3255, 3256, 3257, 3258, 3259, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265, 3266, 3267, 3268, 3269, 3270, 3271, 3272, 3273, 3274, 3275, 3276, 3277, 3278, 3279, 3280, 3281, 3282, 3283, 3284, 3285, 3286, 3287, 3288, 3289, 3290, 3291, 3292, 3293, 3294, 3295, 3296, 3297, 3298, 3299, 3300, 3301, 3302, 3303, 3304, 3305, 3306, 3307, 3308, 3309, 3310, 3311, 3312, 3313, 3314, 3315, 3316, 3317, 3318, 3319, 3320, 3321, 3322, 3323, 3324, 3325, 3326, 3327, 3328, 3329, 3330, 3331, 3332, 3333, 3334, 3335, 3336, 3337, 3338, 3339, 3340, 3341, 3342, 3343, 3344, 3345, 3346, 3347, 3348, 3349, 3350, 3351, 3352, 3353, 3354, 3355, 3356, 3357, 3358, 3359, 3360, 3361, 3362, 3363, 3364, 3365, 3366, 3367, 3368, 3369, 3370, 3371, 3372, 3373, 3374, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379, 3380, 3381, 3382, 3383, 3384, 3385, 3386, 3387, 3388, 3389, 3390, 3391, 3392, 3393, 3394, 3395, 3396, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402, 3403, 3404, 3405, 3406, 3407, 3408, 3409, 3410, 3411, 3412, 3413, 3414, 3415, 3416, 3417, 3418, 3419, 3420, 3421, 3422, 3423, 3424, 3425, 3426, 3427, 3428, 3429, 3430, 3431, 3432, 3433, 3434, 3435, 3436, 3437, 3438, 3439, 3440, 3441, 3442, 3443, 3444, 3445, 3446, 3447, 3448, 3449, 3450, 3451, 3452, 3453, 3454, 3455, 3456, 3457, 3458, 3459, 3460, 3461, 3462, 3463, 3464, 3465, 3466, 3467, 3468, 3469, 3470, 3471, 3472, 3473, 3474, 3475, 3476, 3477, 3478, 3479, 3480, 3481, 3482, 3483, 3484, 3485, 3486, 3487, 3488, 3489, 3490, 3491, 3492, 3493, 3494, 3495, 3496, 3497, 3498, 3499, 3500, 3501, 3502, 3503, 3504, 3505, 3506, 3507, 3508, 3509, 3510, 3511, 3512, 3513, 3514, 3515, 3516, 3517, 3518, 3519, 3520, 3521, 3522, 3523, 3524, 3525, 3526, 3527, 3528, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533, 3534, 3535, 3536, 3537, 3538, 3539, 3540, 3541, 3542, 3543, 3544, 3545, 3546, 3547, 3548, 3549, 3550, 3551, 3552, 3553, 3554, 3555, 3556, 3557, 3558, 3559, 3560, 3561, 3562, 3563, 3564, 3565, 3566, 3567, 3568, 3569, 3570, 3571, 3572, 3573, 3574, 3575, 3576, 3577, 3578, 3579, 3580, 3581, 3582, 3583, 3584, 3585, 3586, 3587, 3588, 3589, 3590, 3591, 3592, 3593, 3594, 3595, 3596, 3597, 3598, 3599, 3600, 3601, 3602, 3603, 3604, 3605, 3606, 3607, 3608, 3609, 3610, 3611, 3612, 3613, 3614, 3615, 3616, 3617, 3618, 3619, 3620, 3621, 3622, 3623, 3624, 3625, 3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633, 3634, 3635, 3636, 3637, 3638, 3639, 3640, 3641, 3642, 3643, 3644, 3645, 3646, 3647, 3648, 3649, 3650, 3651, 3652, 3653, 3654, 3655, 3656, 3657, 3658, 3659, 3660, 3661, 3662, 3663, 3664, 3665, 3666, 3667, 3668, 3669, 3670, 3671, 3672, 3673, 3674, 3675, 3676, 3677, 3678, 3679, 3680, 3681, 3682, 3683, 3684, 3685, 3686, 3687, 3688, 3689, 3690, 3691, 3692, 3693, 3694, 3695, 3696, 3697, 3698, 3699, 3700, 3701, 3702, 3703, 3704, 3705, 3706, 3707, 3708, 3709, 3710, 3711, 3712, 3713, 3714, 3715, 3716, 3717, 3718, 3719, 3720, 3721, 3722, 3723, 3724, 3725, 3726, 3727, 3728, 3729, 3730, 3731, 3732, 3733, 3734, 3735, 3736, 3737, 3738, 3739, 3740, 3741, 3742, 3743, 3744, 3745, 3746, 3747, 3748, 3749, 3750, 3751, 3752, 3753, 3754, 3755, 3756, 3757, 3758, 3759, 3760, 3761, 3762, 3763, 3764, 3765, 3766, 3767, 3768, 3769, 3770, 3771, 3772, 3773, 3774, 3775, 3776, 3777, 3778, 3779, 3780, 3781, 3782, 3783, 3784, 3785, 3786, 3787, 3788, 3789, 3790, 3791, 3792, 3793, 3794, 3795, 3796, 3797, 3798, 3799, 3800, 3801, 3802, 3803, 3804, 3805, 3806, 3807, 3808, 3809, 3810, 3811, 3812, 3813, 3814, 3815, 3816, 3817, 3818, 3819, 3820, 3821, 3822, 3823, 3824, 3825, 3826, 3827, 3828, 3829, 3830, 3831, 3832, 3833, 3834, 3835, 3836, 3837, 3838, 3839, 3840, 3841, 3842, 3843, 3844, 3845, 3846, 3847, 3848, 3849, 3850, 3851, 3852, 3853, 3854, 3855, 3856, 3857, 3858, 3859, 3860, 3861, 3862, 3863, 3864, 3865, 3866, 3867, 3868, 3869, 3870, 3871, 3872, 3873, 3874, 3875, 3876, 3877, 3878, 3879, 3880, 3881, 3882, 3883, 3884, 3885, 3886, 3887, 3888, 3889, 3890, 3891, 3892, 3893, 3894, 3895, 3896, 3897, 3898, 3899,

De Van Buurentuin bestaat uit verschillende afzonderlijke delen, die overeenkomen met de opeenvolgende uitbreidingen van het terrein. Van dit geheel zullen we hier alleen de 'pittoreske tuin' (1927) van Jules Buyskens behandelen. Boven aan het terrein, parallel aan de Léo Erreralaan, vormen arcades en bloemenborders een kleine rozentuin, die vooral bedoeld is om de privacy te waarborgen en de openbare weg te verbergen, maar die ook als sokkel voor het huis dient. Aangezien de rest van het terrein sterk afloopt, moest worden voorkomen dat het huis visueel de indruk zou wekken in een kuil te liggen. Langs de Adolphe Dupuichlaan werd een granieten pad met een pergola van hout en baksteen aangelegd, dat naar een charmant paviljoen leidt. Aan de derde zijde stroomt een kunstmatig beekje in watervallen naar beneden. Het centrale gazon, dat zeer hellend is, wordt omringd door naald- en andere bomen, waaronder vooral Japanse esdoorns. Dit is een lentetuin, die vooral interessant is wanneer de tulpen, andere bloembollen en azalea's uit de Himalaya in bloei staan (AFB. 8).

De bescherming van de tuin is bijzonder interessant omdat ze voorafging aan die van het huis, dat door de architecten Govaerts en Van Vaerenbergh (1928) werd gebouwd en dat vier jaar later in zijn geheel werd beschermd. Dit toont het uitzonderlijke karakter van deze tuin aan, die sinds 2023 deel uitmaakt van de Europese route van historische tuinen. Dit is de eerste Belgische groene ruimte die werd opgenomen in het prestigieuze internationale netwerk, dat door de Raad van Europa werd opgericht.

VILLA EMPAIN EN TUIN

BBHR van 12/07/2011 tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de gevels en de bedaking van het hotel Empain en het bijgebouw evenals van bepaalde delen van het interieur van het hotel en, als landschap, van de tuin rondom het goed gelegen Franklin Rooseveltlaan 67 en Victorialaan 32 te Brussel.

BBHR van 29/03/2007 tot bescherming als monument van bepaalde delen van het hotel Empain en van het bijgebouw en van de volledige tuin van het goed gelegen Franklin Rooseveltlaan 67 en Victorialaan 32 te Brussel.

Het in 1930 gebouwde pand ligt midden in een grote tuin die omgeven is door bronzen hekken met ruitmotieven. Hoewel er een tekening van



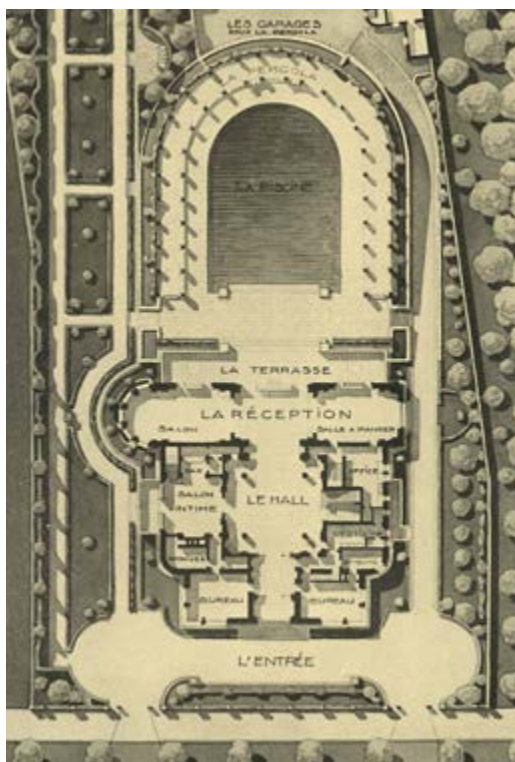
AFB. 6
Villa Gosset en tuin met bassin op de voorgrond, Horizonlaan, Sint-Pieters-Woluwe (E. Stoller © urban.brussels).



AFB. 7
Luchtfoto van villa Gosset en tuin in 1935 (<https://bruciel.brussels>).



AFB. 8
Rozentuin van het Van Buuren museum, Erreralaan, Ukkel (A. de Ville de Goyet 2014 © urban.brussels).



AFB. 10
Tuin van de voormalige woning van Oscar Bossaert, Pantheonlaan, Vrijheidslaan, Koekelberg (E. Stoller 2022 © urban.brussels).

AFB. 9
M. Polak, plan van villa Empain met tuin, 1932, Franklin Rooseveltlaan, Brussel (© CIVA Collections, Brussels).

de villa en de tuin bestaat die ondertekend is door Michel Polak (AFB. 9), is er geen bewijs dat hij de tuin ook daadwerkelijk in zijn geheel heeft gerealiseerd. Bovendien kunnen de opeenvolgende bewoners de tuin later ook hebben gewijzigd.

Deze tuin vormt een onlosmakelijke aanvulling op de villa en werd ontworpen om die te accentueren, met zijn opmerkelijk zwembad dat fungeert als een waterspiegel voor de achtergevel van het huis. Andere elementen op de plattegrond die zijn getekend en vandaag nog aanwezig zijn, zijn de pergola en enkele opmerkelijke bomen.

VOORMALIGE WONING VAN OSCAR BOSSAERT EN TUIN

BBHR van 30/06/2022 tot bescherming als monument van de voormalige woning van Oscar Bossaert en haar tuin gelegen Pantheonlaan 1 - Vrijheidslaan 2 in Koekelberg.

Deze hoekvilla is in 1930 gebouwd in art-deco-stijl door architect Albert Callewaert en bezat een boomrijke tuin met geometrische patronen

die de grasvelden afbakenden. Een deel van deze tuin is sindsdien verkaveld en bebouwd. Vandaag zijn er nog slechts twee geplaveide paden over die drie grasvelden afbakenen (AFB. 10).

WONING GRÉGOIRE EN TUIN

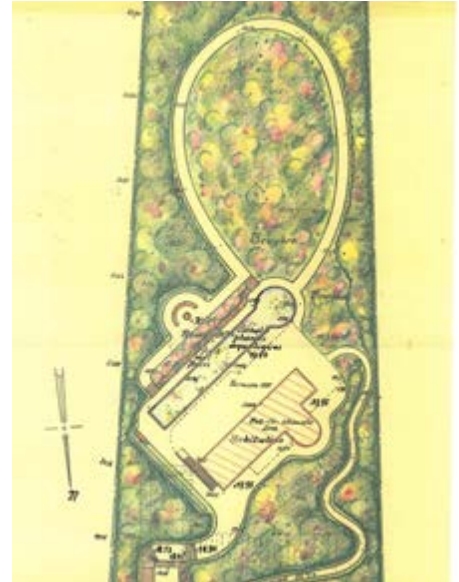
KB van 23/06/1982 tot bescherming als monument van de gevels en daken, evenals van de binnenarchitectuur van het huis gelegen Dieweg 292 te Ukkel.

BBHR van 22/12/2010 tot bescherming als landschap van de totaliteit van de tuin rondom het huis Grégoire gelegen Dieweg 292 te Ukkel.

Dit gebouw is het werk van de architect Henry van de Velde (1863-1957). Het werd gebouwd in 1933 op vraag van dokter Charles Grégoire, professor geneeskunde aan de *Université Libre de Bruxelles*. Deze driegevelwoning illustreert de belangrijkste ontwerpprincipes van de architect – zuivere lijnen, strakke volumetrie, soberheid en helderheid van ontwerp –, die het werk van van de Velde tot een mijlpaal in de evolutie van de moderne architectuur hebben gemaakt.



AFB. 11
Tuin van de woning Grégoire, Dieweg, Ukkel
(E. Stoller, 2021 © urban.brussels).



AFB. 12
Jules Buyskens, ontwerp uit 1935 voor de tuin van Dr. Ley,
niet uitgevoerd (© CIVA Collections, Brussel).

Voor het gebouw is een tuin aangelegd, die wordt begrensd door een afsluiting van pilasters en smeedwerk, eveneens ontworpen door van de Velde. Een half ondergrondse garage, die aansluit bij het oorspronkelijk ontwerp, werd toegevoegd in de loop van de jaren 1950. De toegang tot de garage is volledig bedekt met vegetatie (helling en muurtje in breuksteen) om het karakter van het tuintje langs de straatkant te bewaren. De achtertuin, die ook zou ontworpen zijn door van de Velde, vormt een bijzondere compositie die voor een nauwe ruimtelijke en visuele relatie tussen de tuin en het huis zorgt, in overeenstemming met het oorspronkelijke plan. Een analyse van de sequenties en dieptebeelden toont aan dat de configuratie van de tuin nauw verbonden is met die van het huis.

De tuin heeft een oppervlakte van ongeveer 1,5 are en bevat verschillende bomen, zoals grove dennen en Oostenrijkse zwarte dennen. In het centrum van de tuin bevindt zich een groene ruimte begrensd door Ierse taxussen. Verderop, achteraan in de tuin, is er een terras in breuksteen met een bank in een intiem hoekje. Een pad in zandstenen tegels loopt door de tuin en geeft uit op een klein terras rechts van de achtergevel. In de tuin is ook een verzameling stenen van dokter Grégoire bewaard gebleven (AFB. 11).

Ook hier kon niet aan de hand van een plan worden aangetoond dat de tuin door Henry van de Velde is ontworpen.

WONING VAN DR. LEY EN TUIN

BBHR van 16/02/1995 houdende uitbreiding van de bescherming als monument van de totaliteit van de woning van dokter Ley en als landschap van haar onmiddellijke omgeving, gelegen Prins van Oranjelaan 200 te Ukkel.

Deze grote villa, een werk van Louis-Herman De Koninck, staat op een terrein waarvan de topografie een toegang vanop de straat via een lange trap met tussenbordes vereist.

Een eerste bescherming op 22/02/1984 was enkel van toepassing op bepaalde delen van de villa. De bescherming werd vervolgens uitgebreid tot het gehele pand en duidde de tuin tevens als landschap aan.

In 1935 oogde deze tuin als een landschap met heide en bosbessenstruiken, met her en der jonge berken en eiken. Het terrein werd tijdens de Eerste Wereldoorlog ontbost en raakte geleidelijk aan opnieuw begroeid met secundaire vegetatie die op relatief zure grond groeit. De opdrachtgever van de villa deed toen een beroep op Jules Buyskens om de tuin aan



AFB. 13A
Luchtfoto van villa Coene en tuin in 1953 (<https://bruciel.brussels>).



AFB. 13B
Luchtfoto van villa Coene en tuin in 2004, gedeeltelijk verkaveld (<https://bruciel.brussels>).

te leggen. De landschapsarchitect stelde een ontwerp voor, dat uiteindelijk nooit werd uitgevoerd (AFB. 12). De tuin vertoont vandaag een natuurlijke vegetatie met een uitgesproken bosachtig karakter.

VILLA COENE EN TUIN

BBHR van 02/04/1999 tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de totaliteit van de villa Coene en, als landschap, van een deel van haar tuin gelegen Jean en Pierre Carsoellaan 198 te Ukkel.

Deze villa, die werd gebouwd in 1937, is het werk van de architecten Alexis Dumont en Marcel Van Goethem.

Het orthofotoplan van 1953 toont de verzorgde en geometrische compositie van de oorspronkelijke tuin, waarvan de ontwerper onbekend is, en die werd ontworpen als aanvulling op het huis. Het grootste deel ervan is begin jaren 2000 verkaveld (AFB. 13A en 13B). De tuin werd in de literatuur uit die tijd als volgt beschreven: een gazon, omzoomd door een smal rozenperk en geplaveid pad. Naar het uiteinde van het gazon toe bevond zich een rotstuin en een gordel van rozen voltooide de centrale decoratie. Momenteel zijn er nog sporen van deze aanleg terug te vinden in de voortuin.

NIET-BESCHERMDE TUINEN

WITHUIS

KB van 25/2/1985 tot bescherming als monument van de woning genaamd 'Withuis', met name de gevels, daken, het interieur en het meubilair, gelegen Charles Woestelaan 183 te Jette.

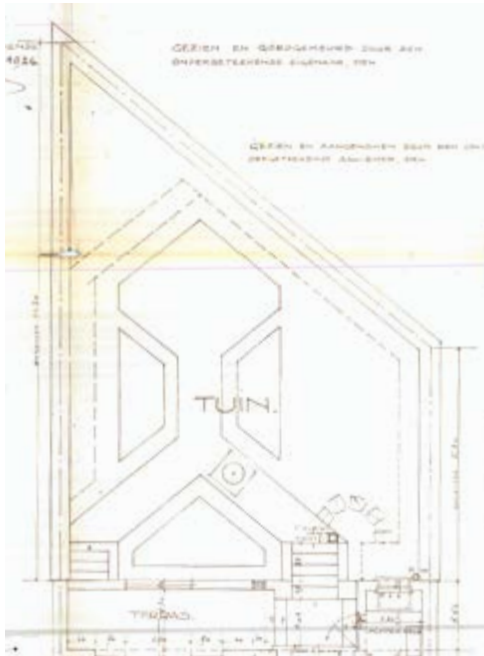
Voor de rijwoning met stadstuin die door Joseph Diongre werd ontworpen voor Jef Menekens in Jette, Charles Woestelaan (zie ook p. 142 in dit nummer), is een tuinschets van Diongre bewaard gebleven.

Het project uit 1926 heeft een opmerkelijk geometrisch en asymmetrisch motief dat aansluit bij de vorm van het terrein. Hoewel dit patroon vandaag niet meer zichtbaar is, werd de realisatie ervan bewezen door een bewaard gebleven decoratief element (AFB. 14).

VILLA VANDEVELDE

BBHR van 15/05/2006 tot bescherming als monument van de totaliteit van Villa Vandevelde, gelegen Houzeaulaan 99 te Ukkel.

Deze villa uit 1936, gelegen in Ukkel, vlakbij de rotonde van de Sterrenwacht, werd door Adrien Blomme ontworpen voor Maurice Vandevelde,



AFB. 14
Joseph Diongre, tuinontwerp voor de tuin van het Withuis, Charles Woestelaan, Jette, 1926 (© gemeentearchief Jette).

zoon van de directeur van de *Chantiers Houillers*. De villa, die oost-west is georiënteerd, staat op een groot perceel dat iets achterop gelegen is ten opzichte van de openbare weg, waardoor een ruim programma kon worden ontwikkeld.

De tuin van de villa is niet opgenomen in de bescherming, hoewel hij wel wordt beschreven in het beschermingsbesluit: "De band tussen architectuur en natuur is belangrijk in het werk van Blomme, die de twee samenbrengt wanneer dit mogelijk is. Hier ontstaat de band met de tuin door de grote openingen van de terrassen op de verdieping en van het gelijkvloers. Op dit niveau wordt een geleidelijke overgang gewaarborgd door een overloop en enkele trappen die leiden naar de weg, afgeboord met een hoeveelheid struiken en bloemen die de eigendom omgeven. Het perspectief vanaf het terras wordt gekenmerkt door het zwembad en een sierschaal omgeven met haagbeuken die in kubusvorm gesnoeid zijn. Ten oosten van de eigendom is een voetgangersweg beplant met een rij lindes die ook in kubusvorm gesnoeid zijn. De beplanting langsheen het terras evenals die achteraan de eigendom zijn architecturaal. De kegelvorm wordt veel toegepast in deze tuin bij het gebruik van soorten zoals *Taxus*, *Tilia* of nog de *Fagus*."



AFB. 15
"Le jardin moderne", *Bâtir*, 15 december 1932 (© Centre de Documentation d'urban.brussels).

Dit geheel vormt een afwisseling in de samenstelling van de tuin die een harmonisch geheel vormt met de villa. Er zijn ook oude fruitbomen aanwezig. Door hun natuurlijke vorm en lentebloesem bezorgen deze een romantische toets aan de tuin. De binnentuin is voornamelijk mineraal, met aan weerszijden buksbomen en enkele zeer grote bomen."

TUIN VAN HUIS BOSMAN

Hoewel Huis Bosman, dat in 1929 door architect Collin werd gebouwd, in de jaren 1970 werd afgebroken, is het door Jules Buysens ontworpen park bewaard gebleven als een omheind privéterrein. Het park is zichtbaar vanop een pad vlakbij de Tongerenstraat in Etterbeek.

De tuin van het Huis Bosman is een 'moderne tuin', zoals beschreven in het tijdschrift *Bâtir* van 15 december 1932 (AFB. 15). In tegenstelling tot de landschapstuinen is dit type tuin strakker opgebouwd. Toch vertoont hij 'natuurlijke' kenmerken', die als schilderachtig worden bestempeld.

De bouw van drie appartementsgebouwen op het terrein heeft de oorspronkelijke site dan wel



AFB. 16A EN 16B

Tuin van het voormalige Huis Bosman, huizenblok Tervurenlaan, Gérardstraat, Etterbeek (E. Stoller © urban.brussels).

verkleind en in zekere mate ook ontsierd, maar de waterpartijen, de houtgewassen en de karakteristieke stijlelementen (rotsen, plantenpotten, plaveisel) bleven bewaard. De stijl van de tuin is nog goed zichtbaar. De bassins zijn in goede staat en functioneren perfect (AFB. 16A en 16B).

Voor de aanplantingen met grasachtigen gebruikte Buyskens bij voorkeur alpenplanten, die wegens hun overvloedige bloei, schitterende kleuren en bladhoudend karakter uitstekend pasten tussen de rotstuintjes.

Het element 'water' in deze tuin is bijzonder interessant, want het brengt het landschap tot leven. Twee fontein in korfboogvorm zijn met elkaar verbonden door een centraal, rechthoekig bekken. Het water wordt aangevoerd vanuit een hogerop gelegen rond bekken, waar het overloopt in een schelpvormig bekken en zo in het centrale bekken, dat op zijn beurt weer uitmondt in een bassin in renaissancestijl. Deze goed bewaard gebleven waterpartij geeft de moderne tuin extra aantrekkingskracht, niet alleen door haar aanblik, maar ook door de specifieke flora die er zich ontwikkelt. Aan de kant van de Tervurenlaan is het bekken regelmatig, maar aan de kant van de Gérardstraat, verder van het gebouw verwijderd, zijn verschillende schilderachtige waterpartijen omringd door talrijke rotstuintjes.

TUIN VAN VILLA VAN KEIRSBILCK

Deze villa in Ukkel werd in 1930 door Adrien Blomme ontworpen en ligt in het hart van een uitgestrekte tuin waarvan het voorste gedeelte trouw lijkt gebleven te zijn aan het oorspronkelijk ontwerp, zoals blijkt uit luchtfoto's uit die tijd. De tuin wordt gekenmerkt door een patio met een achthoekige marmeren fontein. Door een gazon tegenover het huis loopt een kanaaltje, dat bijdraagt aan de symmetrie van deze tuin (AFB. 17A en 17B).

CONCLUSIE

De bescherming van privétuinen als erfgoed kwam vrij laat op gang, in vergelijking met de monumenten, openbare parken, bossen en semi-natuurlijke landschappen in de hoofdstad. De procedure kwam ook minder vaak voor. De tuin van Van Buuren is een zeldzaam voorbeeld waar de bescherming voorafging aan die van het huis. Mettertijd werd de bescherming van

tuinen als erfgoed systematischer. Een gebouw wordt niet langer alleenstaand als monument beschermd, maar met inbegrip van de omgeving. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de gebouwen van Adrien Blomme.

Het ontbreken van plannen, het gebrek aan kennis over het belang en de evolutie van tuinen resulteerde in een ad-hocbescherming, zonder echte richtlijnen. Vandaag worden tuinen beschouwd als een integraal onderdeel van het bouwwerk dat ermee in dialoog gaat.

Een tuin kan ook als landschap worden beschermd als hij een intrinsieke waarde heeft (werk van een bekende landschapsarchitect, representatief voor een bepaalde stijl, enz.).

Bij de bescherming van deze tuinen tekenen zich twee trends af: ofwel zijn ze het werk van landschapsarchitecten ofwel bij gebrek aan plannen kan men op basis van overeenkomsten de hand van de architect raden, zoals dat het geval is voor Adrien Blomme.

De tuinen uit het interbellum vertonen terugkerende kenmerken, zoals rozentuinen, paden met Japanse stapstenen of zand of hardstenen tegels, gestructureerde hagen en bloembedden rond gebouwen, en grote grasvelden. Vaak worden ze opgesierd door een klein bassin. In deze tuinen zijn ook veel coniferen aanwezig vanwege hun wintergroen, dat een contrast vormt met de minerale elementen (steenpartijen, bouwwerken, rotstuinen ...).

Deze lijst van tuinen is verre van volledig: er zijn nog tal van privétuinen te (her)ontdekken en te bestuderen. Het archief van Jules Buysens bevat plattegronden van tuinen waarvan sommige nog steeds bestaan, in hun geheel of versnipperd over verschillende eigendommen. Aan de hand van luchtfoto's kan in eerste instantie worden nagegaan of de aanleg bewaard is gebleven en door bezoeken ter plaatse kan de aanwezigheid van originele elementen worden onderzocht. Als de erfgoedwaarde van de tuin is aangetoond, kan bescherming worden overwogen.

Vertaald uit het Frans

BIBLIOGRAFIE

ARSIS, Rapport pour le permis d'urbanisme délivré le 22 mars 2006 (réf. Dossier 030703 doc. Ref.200-A4, avant-projet, 05/11/2004).

BUYSENS, J., "Le jardin moderne", *Bâtir*, 1, décembre 1932, p. 20-21.

DUBUISSON, E., *Ukkel. Huizen en villa's*, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, 2000 (Brussel, Stad van kunst en geschiedenis, 28).

FLOUQUET, P.-L., "Villa à Uccle", *Bâtir*, 67, 1938, p. 258-259.

HENNEAUT, E. et BENEDETTI, U., *Jules Buysens en Le Nouveau Jardin Pittoresque*, CFC-Éditions, Brussel, CIVA Éditions, Brussel, 2023.

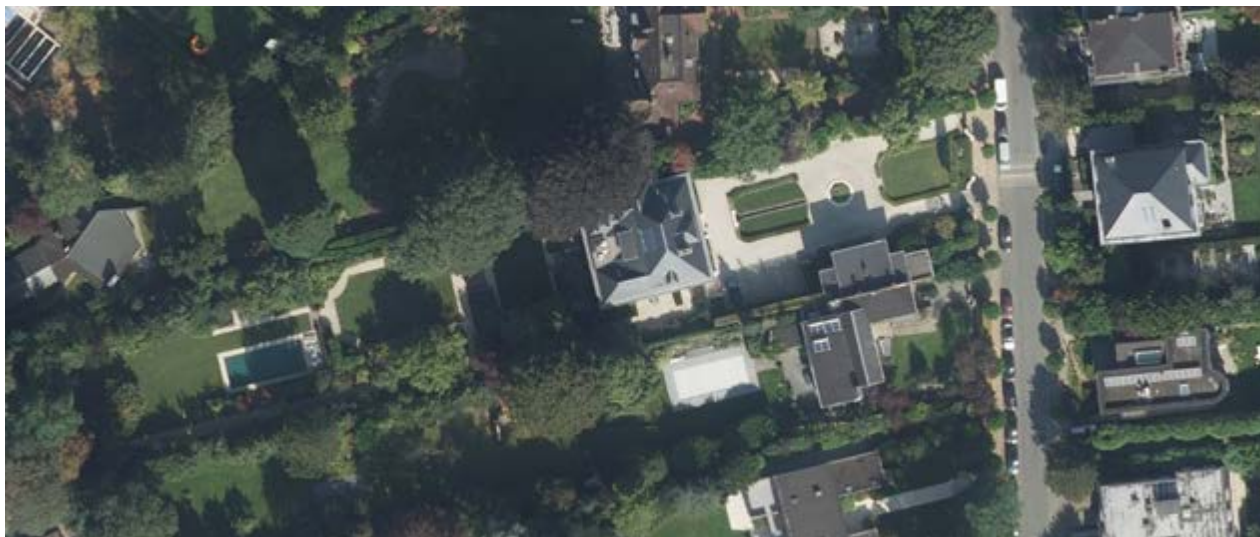
LE DANTEC, J.-P., LE DANTEC, T., *Histoire contemporaine des paysages, parcs et jardins : le sauvage et le régulier*, Le Moniteur, Antony, 2019.

SAUVAT A.-M., "De pittoreske tuin van het Museum Van Buuren: tussen tuinbouw en natuurlijk decor", *Erfgoed Brussel*, 9, 2013, pp 56-87.

<https://monument.heritage.brussels/fr/inventaire>



AFB. 17A
Luchtfoto van villa Van Keirsblick en tuin in 1953, (<https://bruciel.brussels>).



AFB. 17B
Luchtfoto van villa Van Keirsblick en haar tuin in 2004, gedeeltelijk verkaveld (<https://bruciel.brussels>).



Redactiecomité

Jean-Marc Basyn, Julie Coppens, Paula Dumont, Suzanne Gillijns, Valerie Orban en Cecilia Paredes.

Wetenschappelijke coördinatie

Paula Dumont

Experten-adviseurs

Manuela Core, Caroline Criquillon, Eric Demelenne, Catherine Leclercq, Anne Totelin, Manja Vanhaelen

Coördinatie iconografie

Paula Dumont met de hulp van Julie Coppens

Auteurs / redactionele medewerking

Carmen Azevedo, Renaud Bardez, Veronique Boone, Manuela Core, Caroline Criquillon, Carla Debarre Odile De Bruyn, Eric Demelenne, Florence Donneux, Paula Dumont, Elisabeth Gerard, Thierry Henrard, Vincent Heymans, Chantal Kesteloot, Jochen Ketels, Philippe Leblanc, Catherine Leclercq, Isabelle Lecocq, Murielle Leseque, Cécile Mairy, Valérie Orban, Cecilia Paredes, Emilia Pauchard, Savinien Peeters, Noémie Petit, Anne-Marie Pirlot, Mathilde Semal, Maité Springael, Caroline Styfhals, Barbara Van Der Wee, Manja Vanhaelen, Wivine Wailliez, Catherine Walraevens, Stefan Wouters

Eindredactie nederlands

Paula Dumont

Eindredactie frans

Valérie Orban

Vertaling

Oneliner, Liesbeth Degreef en Ibe De Turck van urban.brussels

Vertaling Abstract

vertaaldienst van de GOB

Nalezing

Koen Raeymakers, Jean-Marc Basyn, Suzanne Gillijns, Coralie Desmet, Wim Kenis, Tom Verhofstadt, Ilse Weemaels

Lijst met afkortingen

ARA – Algemeen Rijksarchief
BBHR – Besluit Brusselse Hoofdstedelijke Regering
BGHM – Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
CIVA – Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage
ISAD – Institut Supérieur des Arts décoratifs
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor Kunstraprimonium- Institut royal du Patrimoine artistique
OW – Openbare Werken
SAB – Stadsarchief Brussel
ULB – Université libre de Bruxelles

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2026/6860/001

Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

Cartografie artikel 3

Emilia Pauchard

Vormgeving

Toast Confituur Studio

Ontwerper van de maquette

Polygraph

Druk

InitialP

Verspreiding

Cindy De Brandt, Ilse Weemaels
bpeb@urban.brussels

Coördinatie van de publicaties

Cecilia Paredes

Bedankingen

Philippe Charlier, Céline Chéron, Adrien Dominique Caroline Esgain, Marine Gerard Pascale Ingelaere, Romain Landmeters, Harry Lelièvre, Muriel Muret, Jules Poncin

Verantwoordelijke uitgever

Sarah Lagrillière, adjunct-directeur
generaal
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussels
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel

Contact

Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
editions@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Ondanks alle zorg die besteed is aan het opsporen van de rechthebbenden, worden eventuele begunstigen die niet werden gecontacteerd verzocht zich te melden bij de Directie Kennis en Communicatie van urban.brussels.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

- 001 – November 2011 – Terug naar school
002 – Juni 2012 – De Hallepoort
003-004 – September 2012 – De kunst van het bouwen
005 – December 2012 – Hôtel Dewez
Extra nummer 2013 – Het erfgoed schrijft onze geschiedenis
006-007 – September 2013 – Brussel, m'as-tu vu?
008 – November 2013 – Industriële architectuur
009 – December 2013 – Parken en tuinen
010 – April 2014 – Jean-Baptiste Dewin
011-012 – September 2014 – Geschiedenis en herinnering
013 – December 2014 – Cultusgebouwen
014 – April 2015 – Zoniënwoud
015-016 – September 2015 – Ateliers, fabrieken en kantoren
017 – December 2015 – Stadsarcheologie
018 – April 2016 – De Gemeentehuizen
019-020 – September 2016 – Stijlen gerecycled
021 – December 2016 – Victor Besme
022 – April 2017 – Art nouveau
023-024 – September 2017 – Natuur in de stad
025 – December 2017 – Conservatie op de steigers
026-027 – April 2018 – Kunstenaarsateliers
028 – September 2018 – Het Erfgoed, dat zijn wij!
Extra nummer – 2018 – De restauratie van een uitzonderlijk decor
029 – December 2018 – Historische Interieurs
030 – April 2019 – Beton
031 – September 2019 – Een plaats voor kunst
032 – December 2019 – De straat anders bekeken
033 – Lente 2020 – Lucht, warmte, licht
034 – Lente 2021 – Kleuren en texturen
035 – Lente 2021 – Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de Belle Époque
036 – Herfst 2022 – Stadsgezichten
037 – Herfst 2024 – Objecten en collecties
038 – Lente 2025 – Focus 1939-99
039 – Zomer 2025 – Kantoorreconversies
040 – Lente 2026 – Art Deco, resoluut modern

Alle artikels kunnen geraadpleegd worden op www.erfgoed.brussels



Urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

De art-decostijl is onlosmakelijk verbonden met de tijdsgeest van het interbellum waarin een golf van vernieuwing door de samenleving gaat. Dit nummer wil dit aspect belichten met bijdragen die maatschappelijke thema's behandelen zoals de toegang van vrouwen tot het beroep van architect, maar ook meer technische onderwerpen zoals de uitdaging die de nieuwe materialen van toen vormen voor de restauratie van art deco erfgoed vandaag.

Sarah Lagrillière
Adjunct Directeur Generaal

U



20 €



ISBN 978-2-87584-240-4